

Oikeusministeriölle

Viite: OM 33/41/2015

Asia: Ihmisoikeusliiton lausunto alaikäisavioliittojen sääntelytarvetta koskevaan arviomuistioon

Ihmisoikeusliitto kiittää mahdollisuudesta lausua alaikäisavioliittojen sääntelytarvetta koskevaan arviomuistioon.

Nykyinen poikkeuslupamenettely

Arviomuistion luvussa 4.1 on käsitelty nykyisen poikkeuslupamenettelyn etuja ja haittoja. Pitäisikö alle 18-vuotiaalla olla jatkossakin mahdollisuus saada poikkeuslupa avioliiton solmimiseen alaikäisenä?

Ei. Ihmisoikeusliiton näkemyksen mukaan alaikäisten mahdollisuus avioliittoon poikkeusluvalla tulisi kieltää Suomessa kokonaan. Ulkomailla solmittuja avioliittoja, joissa on osapuolena alaikäinen, ei tulisi Suomessa tunnustaa. Avioliiton ehdoton alaikärajan nostaminen 18 vuoteen on lapsen oikeuksien näkökulmasta katsottuna paras mahdollinen sääntely. Alaikäisavioliitto on lapsiavioliitto, johon ei pitäisi olla mahdollisuutta Suomessa. Lisäksi kansallisella tasolla poikkeuslupamenettelystä luopuminen eli lapsiavioliiton kieltäminen toisi lainsäädännöllisen selkeyden ja lainsäädäntö olisi yhdenvertainen koskien kaikkia alaikäisiä samalla tavalla. Toiseksi lapsiavioliitot ovat usein rinnastettavissa pakkoavioliittoon ja poikkeuslupamenettelystä luopuminen kieltäisi ne lapsiavioliitot, jotka on solmittu pakolla. Lapsiavioliittojen kieltäminen antaisi nuorille mahdollisuuden odottaa täysi-ikäisyyteen, jolloin heillä olisi vahvempi tahdonmuodostuskyky. Oikeusministeriön muistion mukaan suurin osa poikkeuslupan saaneista on ollut tyttöjä, mikä viittaa siihen, että alaikäisavioliitot ovat vahvasti sukupuolittuneita. Lainsäädännön selkeyttäminen ja alaikäisavioliittojen kieltäminen vahvistaisi tyttöjen oikeuksia ja poistaisi tämän sukupuolittuneen piirteen.

Kansainvälisellä tasolla Suomen valtio noudattaisi omaa ulkopoliittista linjaansa, joka on vahvasti lapsiavioliittojen ja pakkoavioliittojen vastainen. YK:n kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus (CEDAW) velvoittaa sopimusvaltioita säätämään 18 vuoden alaikärajan avioliitolle. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus velvoittaa sopimusvaltioita kaikkiin asianmukaisiin toimiin suojellakseen lapsia kaikenlaiselta vahingoittavalta kohtelulta olipa se ruumiillista tai henkistä kohtelua, seksuaalista hyväksikäyttöä tai muuta hyväksikäyttöä tai huonoa kohtelua. Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta, nk. Istanbulin sopimuksen 37 artikla kieltää lapsen pakkotamisen avioliittoon.

Arviomuistion luvussa 4.1.2 on hahmoteltu vaihtoehtoja nykyisen poikkeuslupamenettelyn kehittämiseksi. Jos poikkeuslupamahdollisuus säilytettäisiin jatkossakin, tulisiko olemassa olevaa sääntelyä kehittää joillakin seuraavista tavoista:

- a. Kirjaamalla lakiin ehdoton alaikäraja (esim. 16 vuotta) **Kyllä**
- b. Kehittämällä kuulemismenettelyä siten, että sosiaaliviranomaiset kuulisivat alaikäistä hakijaa aina **Kyllä**

c. Muulla tavoin (miten?) **Kyllä**

Jos oikeusministeriö päättää säilyttää poikkeuslupamenettelyn jatkossakin, Ihmisoikeusliitto kannattaa ehdotonta 16 vuoden alaikärajaa kirjaamista lakiin, mikä on rikoslain suojaikäraja. Alaikäinen hakija eli avioituva henkilö on pyydettävä suulliseen kuulemiseen ilman ulkopuolisia henkilöitä. Tämä suullinen kuuleminen on toteuttava niin, että alaikäisellä hakijalla on turvallinen olla, mahdollisuus puhua ja tulla kuuluksi itsemääräämisoikeuteensa liittyvissä kysymyksissä. Kirjallisen kuulemisen mahdollisuus pitäisi ehdottomasti poistaa. Jos poikkeuslupan hakenut alaikäinen tarvitsee tulkin henkilökohtaiseen kuulemiseen, on tulkin oltava luotettava ja ymmärrettävä lapsi- ja pakkoavioliittoihin liittyvää tematiikkaa, jotta alaikäisen hakijan kuulemistilanne on hänelle suotuisa. Ihmisoikeusliitto ei näe mitään syytä poikkeuslupamenettelyn jättämisestä lakiin, sen sijaan puoltaa alaikäisavioliittojen kieltämistä.

Onko arviomuistion 4.1 luvussa arvioitu nykytilan sekä eri sääntelyvaihtoehtojen (ehdottoman alaikärajan kirjaaminen lakiin, kuulemiskäytännön täsmentäminen, poikkeuslupamenettelystä luopuminen) etuja ja haittoja riittävän kattavasti?

Ei. Arviomuistiossa mainitaan, että oikeusministeriön tietoon ei ole tullut epäkohtia liittyen poikkeuslupamenettelyyn, mutta Ihmisoikeusliiton vuonna 2016 tekemän ”*Kunniakäsitykset ja väkivalta. Selvitys kunniaan liittyvästä väkivallasta ja siihen puuttumisesta Suomessa*”¹ mukaan esimerkiksi pakkoavioliitoja esiintyy Suomessa, mutta pakkoavioliitot jäävät hyvin piiloon viranomaisilta. Selvitys toi esille, että viranomaisilla ei ole riittävää osaamista pakkoavioliittokysymyksissä ja heidän tarvitsevan lisää koulutusta aiheesta. Suomessa solmittujen lapsiavioliittojen potentiaalinen pakkoavioliittotausta pitäisi ottaa huomioon olemassa olevana epäkohtana tai epäkohtana, joka ei ole vain tullut viranomaisien tietoon. Oikeusministeriön olisi hyvä ottaa tämä huomioon alaikäisavioliittojen sääntelytarpeen jatkovalmisteluissa. Suomi on sitoutunut noudattamaan Istanbulin sopimusta, joka velvoittaa sopimusvaltioita kriminalisoimaan pakkoavioliitot ja jo solmittujen pakkoavioliittojen kumoamista, mitätöimistä tai purkamista.

Arviomuistion luvussa 4.2 on arvioitu ulkomailla solmittujen alaikäisavioliittojen tunnustamiseen liittyvän sääntelyn nykytilaa sekä mahdollista tarkistamistarvetta. Pidätkö nykyistä tunnustamissääntelyä asianmukaisena?

Ei. Avioliiton ehdottoman alaikärajan nostaminen 18 vuoteen tekisi tyhjäksi ulkomailla alaikäisenä solmitut avioliitot. Ihmisoikeusliitto ei kannata alaikäisenä solmittujen avioliittojen tunnustamista, sillä lapsiavioliittoja ei pitäisi ylipäätään tunnustaa. Lapsen oikeuksien sopimuksen 2 artikla edellyttää, että kaikilla lapsilla pitäisi olla juridisesti samat oikeudet, jolloin kiellemällä lapsiavioliitot kokonaan huolimatta kotipaikkakunnasta ja kansalaisuudesta laki kohteli kaikkia lapsia yhdenvertaisesti Suomessa.

¹ Ihmisoikeusliitto (2016). *Kunniakäsitykset ja väkivalta. Selvitys kunniaan liittyvästä väkivallasta ja siihen puuttumisesta Suomessa*. Hansen, S, Sams, A, Jäppinen, M ja Latvala, J. Helsinki, 2016.

Oikeusministeriön olisi kuitenkin hyvä harkita vaihtoehtoa, joka sallisi ulkomailla solmitun alaikäisavioliiton tunnustamisen silloin, jos alaikäisenä avioituneelle koituisi kohtuuttoman vakavia seurauksia alaikäisavioliiton tunnustamatta jättämisestä. Tässä tapauksessa alaikäisenä avioitunut henkilö tulisi kutsua yksinään suulliseen kuulemiseen ja avioliitto voitaisiin tunnustaa vain, jos kuulemisessa ilmenee, että alaikäinen on omasta vapaasta tahdostaan solminut avioliiton.

Helsingissä 12.9.2018

Johanna Latvala
Sukupuolittuneen väkivallan vastaisen työn päällikkö
Ihmisoikeusliitto
johanna.latvala@ihmisoikeusliitto.fi